

РЕЦЕНЗІЇ

РЕЦЕНЗІЯ

**на монографію «Джерела цивільного процесуального права України:
традиції й інновації» кандидата юридичних наук,
доцента кафедри цивільного процесу Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» С. В. Васильєва**

Розвиток сучасної науки цивільного процесуального права ставить перед дослідниками цілий ряд складних і актуальних питань, серед яких важливе місце посідають джерела цивільного процесуального права України. Що зумовлено значущістю цього інституту для забезпечення правильного і справедливого вирішення цивільних справ у судах загальної юрисдикції України, оскільки в них містяться загальні та спеціальні правила, які визначають порядок процесуальної діяльності суду та учасників цивільного процесу.

У юридичній науці проблеми джерел права, їх система та види, місце судової практики в системі джерел права, види судової практики та інші важливі для науки і практики питання досліджувалися як представниками теорії права, так і галузевих юридичних наук. Певний внесок у дослідження джерел цивільного процесуального права було здійснено і представниками науки цивільного процесуального права, які розглядали лише окремі питання формальної визначеності та функціонування процесуальних стандартів і правил у цивільному судочинстві. Проте будь-яких спеціальних досліджень щодо джерел цивільного процесуального права досі в Україні не здійснювалося, а отже, багато питань цієї проблематики не отримали свого остаточного розв'язання. Монографія С.В. Васильєва «Джерела цивільного процесуального права України: традиції й інновації»¹ є першим у вітчизняній науці цивільного процесуального права системним дослідженням, яке поза сумнівом, буде помітним явищем у сучасній юридичній думці України та водночас сприятиме підвищенню ефективності судового захисту цивільних прав, свобод та інтересів особи, держави і забезпечить формування єдиної судової практики. Як слушно зазначає автор, значення джерел цивільного процесуального права змінилося в контексті формування нових підходів у характеристиці поняття «джерела цивільного процесуального права», необхідності у виділенні нових ознак і системних властивостей, тенденцій розвитку цього багатоаспектного і складного явища, визначення місця судової практики в системі джерел цивільного процесуального права.

Рецензована монографія характеризується логічною побудовою, наявністю власного авторського стилю викладу матеріалу, комплексним підходом до наукового обґрунтування окремих дефініцій. У процесі написання монографії автором опрацьовано значний обсяг наукової та навчальної літератури, нормативно-правові акти України та зарубіжних країн, проаналізовано практику Європейського суду з прав людини, практику Конституційного Суду України, практику судів загальної юрисдикції України, що дало змогу забезпечити належний рівень обґрунтованості висновків, пропозицій, рекомендацій.

Зважаючи на мету і завдання дослідження, було визначено структуру роботи, яка поєднує загальнотеоретичні і практичні аспекти дослідження проблеми джерел цивільного процесуального права України.

Монографія складається з передмови, чотирьох розділів, кожен з яких закінчується висновками і загальними висновками з досліджуваної проблематики.

Перший розділ монографії містить аналіз існуючих поглядів науковців на поняття джерел цивільного процесуального права через зіставлення з поняттям цивільне процесуальне право та форм закріплення його норм, що дало змогу автору вдосконалити поняття цивільного процесуального права (с. 13) і виявити форми зовнішнього вираження його норм. Такий підхід у визначенні поняття джерел цивільного процесуального права є цілком виправданим, оскільки дає змогу провести розмежування між категоріями «форма» і «джерело» права, виділити як загальні, так і специфічні ознаки джерел цивільного процесуального права, охарактеризувати кожен вид джерела цивільного процесуального права, угрупувати їх у взаємодіючу і взаємопов'язуючу систему, отже, поняття «джерела цивільного процесуального права», за думкою автора, є лише формою встановлення й вираження загальнообов'язкових або специфічних правил поведінки, прийнятих або санкціонованих правотворчими органами держави (с. 26, 371). Можна погодитися з цим висновком, правда, він потребує подальшого обґрунтування і уточнення стосовно місця судової практики в системі джерел цивільного

---

¹ Васильєв С.В. Джерела цивільного процесуального права України: традиції й інновації: моногр. / С.В. Васильєв. – Х.: Еспада, 2013. – 432 с.

процесуального права України, яка формується не правотворчими органами держави і необхідності врахування цієї особливості у визначенні поняття «джерела цивільного процесуального права».

У другому розділі монографії досліджуються традиційні джерела цивільного процесуального права, до яких автор, зокрема, відносить: Конституцію України, міжнародні договори, закони і підзаконні акти України. Слід повністю погодитися зі С.В. Васильєвим, що Конституція України є основним і первинним джерелом цивільного процесуального права України завдяки фундаментальній властивості Конституції України як Основного Закону в правовій системі нашої держави (с. 144). Цікавим є виділення і характеристика властивостей Конституції України як джерела цивільного процесуального права України (с. 146-153). Особливістю цього розділу також є те, що у ньому проведено аналіз міжнародних договорів з участю України та визначено їх місце в системі джерел цивільного процесуального права України, виділено значення для регулювання цивільних процесуальних правовідносин. Особливу увагу приділено вирішенню питання про наділення міжнародного договору властивостями прямої дії, при умові його ратифікації Україною і коли міжнародним договором передбачені інші правила порівняно зі встановленими нормами ЦПК України. У цьому аспекті автор намагається всебічно обґрунтувати власну позицію, але аргументи зводяться лише до формальних і змістовних ознак міжнародного договору (с. 159), без виділення особливостей застосування норм даного виду джерела в судовій діяльності, що, на наш погляд, не є суттєвим недоліком і може слугувати об'єктом подальших наукових досліджень у даному напрямку.

У третьому розділі монографії розглянуто найбільш актуальні і спірні питання в науці цивільного процесуального права, а саме: про визначення судової практики як самостійного джерела цивільного процесуального права; про види судової практики; про правову природу актів вищих судових органів України; значення практики Конституційного Суду України і практики Європейського суду з прав людини. В основу власної концепції С.В. Васильєвим було покладено інтегративний методологічний підхід, у результаті чого автор вважає, що судова практика судів загальної юрисдикції сприятиме запровадженню однакового застосування процесуальних норм і правових актів, формуванню єдиної судової практики з окремих категорій цивільних справ, сприятиме удосконаленню діючого законодавства та практики його застосування (с. 263). Разом з тим цей процес повинен супроводжуватися додатковими критеріями, серед яких на першому плані повинні посідати справедливість та доцільність. Цікавим з наукової та практичної точок зору є погляд автора на необхідності законодавчого закріплення єдиних критеріїв (механізму) застосування практики ЄСПЛ у цивільному судочинстві. Це дасть можливість усунути із судової практики з цивільних справ існуючі негативні проблеми, пов'язані з визначенням і, насамперед, з виконанням рішень ЄСПА на території України. У цьому напрямку автором запропоновано цілий ряд змін і доповнень до норм ЦПК України.

У четвертому розділі з урахуванням проведеного у монографії дослідження світового досвіду, судової практики, автором запропоновано шлях подальшого удосконалення системи джерел цивільного процесуального права України.

У цілому, висновки автора є аргументованими, такими, що узагальнюють викладений у праці матеріал і дозволяють у систематизованому вигляді ознайомитися із найважливішими результатами цього монографічного дослідження.

Монографія С.В. Васильєва становить інтерес для широкого кола читачів, як науковців, так і практичних працівників, викладачів, аспірантів, студентів вищих юридичних навчальних закладів.

У монографії використано класичні праці з теорії держави і права, сучасні дослідження представників науки цивільного процесуального права, представників інших галузевих процесуальних наук.

Позитивне враження справляє і методологічна основа дослідження, адже крім загальнонаукових методів і принципів, використано цілий ряд сучасних спеціальних методів.

Матеріал монографії викладено логічно, послідовно, що дає змогу легко простежувати за думкою автора, аналізувати аргументи щодо різних питань розвитку цивільного процесуального законодавства України, формування системи джерел цивільного процесуального права в сучасних умовах.

Сформульовані у монографії положення, висновки, пропозиції та рекомендації мають наукову і практичну цінність, характеризуються ознаками новизни і роблять вагомий внесок у розвиток розділу цивільного процесуального права, як «Джерела цивільного процесуального права України».

Монографія С. В. Васильєва «Джерела цивільного процесуального права України: тенденції й інновації» дозволяє дійти висновку, що це є комплексним і фундаментальним дослідженням у теорії цивільного процесуального права спрямованим на вирішення важливих наукових і прикладних проблем.

**Завідувач кафедри правосуддя
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
кандидат юридичних наук, доцент**

О.В. Гетманцев